

მარიამ ჭიკაძე*

ირაკლი ჯოჯუა**

არაპირდაპირი მტკიცებულებები – გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი საფუძველი?

აბსტრაქტი

საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკა ბრალდებულის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისათვის საჭირო გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტის დადგენისას არაერთგვაროვანია. თუკი, უახლოეს წარსულამდე, პირის დამნაშავედ ცნობისათვის, სულ ცოტა, ორი პირდაპირი მტკიცებულება იყო საჭირო, საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ბოლოდროინდელ გადაწყვეტილებებში აღნიშნული მიდგომა გარკვეულწილად შეცვალა და გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა არაპირდაპირი მტკიცებულებების საფუძველზეც შესაძლებელი გახდა.

ფაქტობრივად, შეიქმნა იმგვარი მოცემულობა, რომ პირის დამნაშავედ ცნობა შესაძლებელი ხდება არაპირდაპირი მტკიცებულებების გამოყენებითაც, რაც შეიძლება პრობლემური აღმოჩნდეს, მათ შორის, კონსტიტუციასთან შესაბამისობის თვალსაზრისით. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ 2015 წლის 22 იანვრის №1/1/548 ერთ-ერთი პრეცედენტული გადაწყვეტილებით, საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ არაკონსტიტუციურად ცნო საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამისი მუხლების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ირიბი ჩვენების (ხშირ შემთხვევაში არაპირდაპირი მტკიცებულების ერთ-ერთი სახის) საფუძველზე პირის ბრალდებულად ცნობისა და მის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის შესაძლებლობას ითვალისწინებდა.

სტატიაში განიხილება საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკა, განსაკუთრებით კი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გაკეთე-

* სამართლის მაგისტრი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი [Mariamchikadze1@gmail.com]

** სამართლის ბაკალავრი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი [Iraklijoja@yahoo.com]

ბული ბოლოდროინდელი განმარტებები, მათი პოტენციური გავლენა სისხლის სამართლის პროცესის მხარეებზე და შესაბამისობა, როგორც საქართველოს კონსტიტუციით, ისე საერთაშორისო სამართლებრივი აქტებით დაცულ სამართლიანი სასამართლოს განხილვის უფლებასთან და უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან მიმართებით. საკითხები გაანალიზდება ეროვნული სასამართლოების, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და ამერიკის შეერთებული შტატების პრაქტიკისა და დოქტრინის ჭრილში.

I. შესავალი

დემოკრატიულ, სამართლებრივ და სოციალურ სახელმწიფოში, რომლის მუდმივი პრიორიტეტიც ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებებისა და თავისუფლებების სრული რეალიზაცია და ადეკვატური დაცვა უნდა იყოს, სახელმწიფოს მხრიდან პირის მიმართ განხორციელებულ ღონისძიებებს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს.¹ ამ ზომებს შორის კი ყველაზე გულმოდგინედ უნდა შეფასდეს ეროვნული სისხლის სამართლის პოლიტიკა, რომელიც მხოლოდ მაშინ შეიძლება ჩაითვალოს წარმატებულად, როდესაც იგი *ultima ratio* სახით გამოიყენება.² სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში დამნაშავედ ცნობის პოტენციური შედეგების გათვალისწინებით, რომელიც სხვა გარემოებებთან ერთად შეიძლება გამოიხატოს: პირისთვის სასჯელის შეფარდებაში (განსაკუთრებით, თუ საქმე თავისუფლების აღკვეთას ეხება), საზოგადოებისგან იზოლირებაში, ნასამართლობასა და პიროვნების სტიგმატიზაციაში, აუცილებელია, პირის მსჯავრდება სათანადო, ადეკვატური სტანდარტების დაცვით მოხდეს.

საქართველოს კონსტიტუცია პირის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის შესაძლებლობას მხოლოდ უტყუარი მტკიცებულებების სა-

¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/3/421,422 „საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი ყიფიანი და ავთანდილ უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2009 წლის 10 ნოემბერი. პარაგრაფი II-1; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N3/1/531 „ისრაელის მოქალაქეები – თამაზ ჯანაშვილი, ნანა ჯანაშვილი, ირმა ჯანაშვილი, ასევე საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი წაქაძე და ვახტანგ ლორია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2013 წლის 5 ნოემბერი. პარაგრაფი II-1; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/3/534 „საქართველოს მოქალაქე ტრისტან მამაგულაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2013 წლის 11 ივნისი. პარაგრაფი II-3; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მეორე კოლეგიის გადაწყვეტილება საქმეზე N2/1/536 „საქართველოს მოქალაქეები ლევან ასათიანი, ირაკლი ვაჭარაძე, ლევან ბერიანიძე, ბექა ბუჩაშვილი და გოჩა გაბოძე საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 4 თებერვალი. პარაგრაფი II-53.

² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველი კოლეგიის გადაწყვეტილება საქმეზე N1/4/592 „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 24 ოქტომბერი. პარაგრაფი II-37.

ფუძველზე უშვებს,³ ხოლო საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი აკონკრეტებს ხსენებულ კონსტიტუციურ დებულებას და განსაზღვრავს, რომ გამამტყუნებელი განაჩენი უნდა ეფუძნებოდეს მხოლოდ ერთმანეთთან შეთანხმებულ, აშკარა და დამაჯერებელ მტკიცებულებათა ერთობლიობას, რომელიც გონივრულ ეჭვს მიღმა დაადასტურებს პირის ბრალეულობას.⁴ აღსანიშნავია, რომ ეროვნული კანონმდებლობა არ ადგენს, კონკრეტულად რა სახის, რა რაოდენობის ან რომელი მტკიცებულებების ერთობლიობამ უნდა შექმნას ამგვარი სტანდარტი. უფრო მეტიც, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულებები სახელდებით არც არის გამიჯნული. შესაბამისად, მტკიცებულებების შეფასება, კლასიფიცირება, მათი დასაშვებად/დაუშვებლად ცნობა, გაზიარება/ არგაზიარება, ისევე, როგორც, გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად მათი საკმარისობის დადგენა, მართლმსაჯულების განმახორციელებელ ორგანოებზეა მინდობილი. ეს კი წარმოშობს იმის რისკებს, რომ პირის სამართლებრივი ბედი ცალკეული მოსამართლის პირადი შეხედულებების საფუძველზე გადაწყდეს.

უდავოა, რომ დანაშაულთან ეფექტიანი ბრძოლა, დამნაშავის გამოვლენა და მის მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების ხელშეწყობა უმნიშვნელოვანესი საჯარო ინტერესებია.⁵ თუმცა, ხსენებულ ლეგიტიმურ ინტერესებს უპირისპირდება კერძო ინტერესი ბრალდებულის სამართლიანი სასამართლოს უფლებისა და უდანაშაულობის პრეზუმფციის სახით.⁶ კერძო და საჯარო ღირებულებათა კონფლიქტის დროს აუცილებელია მათი ჰარმონიზაცია და სამართლიანი, გონივრული დაბალანსება.⁷ ეროვნულ კანონმდებლობაში ჯეროვანი ბერკეტების გაწერის გარდა, საერთო სასამა-

³ მუხლი 31, პუნქტი 7, საქართველოს კონსტიტუცია. 24 აგვისტო, 1995. საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24/08/1995.

⁴ მუხლი 3, ნაწილი 13; მუხლი 13, ნაწილი 2; მუხლი 82, ნაწილი 3; მუხლი 259, ნაწილი 3, საქართველოს კანონი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. 9 ოქტომბერი, 2009. სსმ, 31, 03/11/2009.

⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება საქმეზე N3/5/1341, 1660 „თეთრიწყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინებები საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-200 მუხლის მე-6 ნაწილის პირველი წინადადების კონსტიტუციურობის თაობაზე“, 2022 წლის 24 ივნისი. პარაგრაფი II-24; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/2/1276 „გიორგი ქებურია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2020 წლის 25 დეკემბერი. პარაგრაფი II-44;

⁶ Judgment of the European Court of Human Rights N9487/19 “Mamaladze v. Georgia”, 03 November 2022. პარაგრაფი 105.

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/1/477 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 22 დეკემბერი. პარაგრაფი II-45; Judgment of the European Court of Human Rights N37359/09 “Hämäläinen v. Finland” [GC], 16 July 2014. პარაგრაფი 65; Judgment of the European Court of Human Rights N32555/96 “Roche v. The United Kingdom” [GC], 19 October 2005. პარაგრაფი 157.

რთლოების მიერ ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბება პრინციპულად აუცილებელია, რათა პირის დამნაშავედ ცნობა არასაკმარისი ან/და არასაზღოვანო მტკიცებულებების საფუძველზე არ მოხდეს.

სტატიაში გაანალიზდება, საერთო სასამართლოების პრაქტიკის მიხედვით, რა ქმნის პირის დამნაშავედ ცნობისათვის შეკრებილი მტკიცებულებების საკმარისობას და რა გარანტიები არსებობს ეროვნულ კანონმდებლობაში, რომლებიც პირს უსამართლო და დაუსაბუთებელი გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისგან იცავენ. ამ მიზნით, სტატიაში სტრუქტურული თანმიმდევრობით განხილულია – მტკიცებულების ცნება, შეფასების წესი, პირდაპირ და არაპირდაპირ მტკიცებულებებს შორის განმასხვავებელი ნიშნები, გონივრულ ეჭვს მიღმა მტკიცებულებითი სტანდარტის არსი, ისევე, როგორც სამართლიანი სასამართლოს უფლებით და უდანაშაულობის პრეზუმფციით დადგენილი მოთხოვნები. გამოიკვეთება რისკები, რომლებიც მოსამართლის მიერ ცალკეული მტკიცებულების შეფასებას ახლავს თან, დაიდენტიფიცირდება პრობლემები და ავტორების მიერ შეთავაზებული იქნება მათი გადაჭრის გზები.

სრულფასოვანი კვლევისა და აქტუალური ინსტიტუტების სრულფასოვანი შეფასების მიზნით, სტატიაში გამოყენებულია დოგმატურ-სამართლებრივი, შედარებით-სამართლებრივი და ანალიტიკური კვლევის მეთოდები.

II. მტკიცებულების არსი და მნიშვნელობა სისხლის სამართლის პროცესში

საქართველოს პარლამენტმა 2009 წელს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიღებით უარი თქვა პროცესის ინკვიზიციურ მოდელზე და იგი შეჯიბრებითი სისტემით შეცვალა. ამგვარი რადიკალური ცვლილების ერთ-ერთ მიზნად დასახელებულია მხარეთა თანასწორობაზე დაფუძნებული შეჯიბრებითი სისხლის სამართლის პროცესის უზრუნველყოფა.⁸ შეჯიბრებითი მოდელზე გადასვლით, გაიზარდა სისხლის სამართლის პროცესში მტკიცებულებების მნიშვნელობაც, ვინაიდან აღნიშნული პრინციპის ძირითადი არსი სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ პროცესის მხარეებს ჰქონდეთ მოვლენათა განვითარების საკუთარი ვერსიის, მისი ხელშემწყობი არგუმენტებისა და მტკიცებულებების წარდგენის, ისევე, როგორც მონინააღმდეგე მხარის ყველა მტკიცებულებაზე აზრის გამოხატვისა და მათი გაქარწყლების შესაძლებლობა.⁹

⁸ განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“, ა.ბ) კანონპროექტის მიზანი, 04-04-2006, რეგისტრაციის №07-2/218/6; ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კომისიის ტომას ჰამარბერგის ანგარიში, მომზადებული საქართველოში 2011 წლის 18-24 აპრილის ვიზიტის შემდგომ, 5.

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/13/1234,1235 „საქა-

მტკიცებულების ვრცელი საკანონმდებლო დეფინიცია მოცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 23-ე ნაწილში, რომლის თანახმად „მტკიცებულება არის კანონით დადგენილი წესით სასამართლოში წარდგენილი ინფორმაცია [...] რომლის საფუძველზეც მხარეები სასამართლოში ადასტურებენ ან უარყოფენ ფაქტებს, სამართლებრივად აფასებენ მათ, ასრულებენ მოვალეობებს, იცავენ თავიანთ უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, ხოლო სასამართლო ადგენს, არსებობს თუ არა ფაქტი ან ქმედება, რომლის გამოც ხორციელდება სისხლის სამართლის პროცესი, ჩაიდინა თუ არა ეს ქმედება გარკვეულმა პირმა, დამნაშავეა თუ არა იგი, აგრეთვე გარემოებებს, რომლებიც გავლენას ახდენს ბრალდებულის პასუხისმგებლობის ხასიათსა და ხარისხზე, ახასიათებს მის პიროვნებას [...]”.¹⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „სისხლის სამართლის საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში მტკიცებულება წარმოადგენს ინფორმაციის წყაროს, რომელმაც შეიძლება დაადასტუროს ან უარყოს ბრალდებული პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის ფაქტი”.¹¹ „მტკიცებულება არის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული წყაროებიდან და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით მიღებული ცნობები, რომლებიც შეიცავენ ინფორმაციას ქმედების ფაქტობრივი გარემოებების, მართლწინააღმდეგობის, ბრალის, ქმედების ჩადენის, შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებების, ხოლო ზიანის არსებობის შეთხვევაში მიყენებული ზიანის ხასიათისა და ოდენობის შესახებ”.¹² პრაქტიკაში სადავო გახდა მხარეთა მიერ მოპოვებული ფაქტების ან ინფორმაციისთვის მტკიცებულების სტატუსის მინიჭების მომენტი. კერძოდ, საქართველოს უზენაესი სასამართლო არ დაეთანხმა ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს მსჯელობას, რომელიც საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 23-ე ნაწილზე მითითებით, მტკიცებულებად მხოლოდ სასამართლოში ოფიციალურად წარდგენილ სისხლის სამართლის საქმის მასალებს მიიჩნევდა. უზენაესმა სასამართლომ განმარტა, რომ სხვადასხვა

რთველოს მოქალაქეები – როინ მიქელაძე და გიორგი ბურჯანაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2018 წლის 14 დეკემბერი. პარაგრაფი II-75; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება საქმეზე N3/1/574 „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 23 მაისი. პარაგრაფი II-75; გუცენკო, კ.ფ. გოლოვკო, ლ.ვ. ფილიმონოვი, ბ.ა., დასავლეთის სახელმწიფოთა სისხლის სამართლის პროცესი (გამომცემლობა მერიდიანი 2007) 13.

¹⁰ მუხლი 3, ნაწილი 23, საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“. 9 ოქტომბერი, 2009. სსმ, 31, 03/11/2009.

¹¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/1/548 „საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 22 იანვარი. პარაგრაფი II-5.

¹² ზაზა მეიშვილი, ომარ ჯორბენაძე, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კომენტარები (2006 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით) (სეზანის გამომცემლობა 2007) 276.

ფაქტობრივი მონაცემი თუ სხვა მასალები, რომელთაც საქმესთან შემხებლობა გააჩნიათ, მტკიცებულების სამართლებრივ სტატუსს იძენენ სასამართლოში წარდგენამდე. ამგვარი დასკვნის გაკეთებისას უზენაესი სასამართლო ორ ძირითად არგუმენტს დაეყრდნო: 1. საპროცესო კოდექსის სხვადასხვა ნორმის დებულებები¹³ მტკიცებულების არსებობის შესაძლებლობაზე მიუთითებს ჯერ კიდევ სისხლის სამართლის საქმის გამოძიების სტადიაზე (სასამართლოში მათ წარდგენამდე) და 2. რიგ შემთხვევებში, საქმის წარმოება და საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება შესაძლოა განხორციელდეს საქმის სასამართლოში განხილვამდე. ამის მაგალითებად დასახელებულია: გადაწყვეტილება გამოძიების შეწყვეტის ან/და სისხლის სამართლებრივი დევნის არდაწყების ან შეწყვეტის შესახებ; გადაწყვეტილება პირის მიმართ განრიდების გამოყენების შესახებ; გადაწყვეტილება პირის დაზარალებულად/დაზარალებულის უფლებამონაცვლედ ცნობის შესახებ და სხვა. საკასაციო სასამართლო აღნიშნავს, რომ გამოძიების ეტაპზე მიღებული გადაწყვეტილება უნდა იყოს დასაბუთებული, მასში მკაფიოდ უნდა იყოს მითითებული ის მტკიცებულებები, რომლებზე დაყრდნობითაც შესაბამისი გადაწყვეტილება იქნა მიღებული. ამდენად, უზენაესმა სასამართლომ მტკიცებულება უფრო ფართოდ განმარტა და მასში სასამართლოში წარდგენამდე მხარის მიერ მოპოვებული ინფორმაცია თუ მასალებიც მოიაზრა.¹⁴ ასეთი მიდგომა გასაზიარებელია, რადგან მტკიცებულების სტატუსის ვიწროდ განმარტება, ხშირ შემთხვევაში, გაუმართლებლად შეუძლებელს გახდიდა უზენაესი სასამართლოს მიერ დასახელებულ საქმის სასამართლოში განხილვამდე საჭირო გადაწყვეტილებების მიღებას.

სისხლის სამართლის პროცესში მტკიცებულებები განაჩენის დადგომისთვის უალტერნატივო საშუალებას წარმოადგენს.¹⁵ სწორედ მტკიცებულებები ქმნიან ერთგვარ „ობიექტურ ფუნდამენტს“, რომლის საფუძველზეც საქმის განმხილველი სასამართლო იღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას პირის დამნაშავეობის ან უდანაშაულობის შესახებ.¹⁶

III. პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულებების გამოჩენა

დღეს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი მტკიცებულებათა ამომწურავ ჩამონათვალს განსაზღვრავს, რაც იმას ნიშნავს, რომ საპრო-

¹³ მუხლი 3, ნაწილი 25; მუხლი 33, ნაწილი 6, ქვეპუნქტი „ნ“; მუხლი 38, ნაწილი 7, მუხლი 39; მუხლი 83, ნაწილი 8; მუხლი 169, ნაწილი 1; მუხლი 169, ნაწილი 3, ქვეპუნქტი „გ“, საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“. 9 ოქტომბერი, 2009. სსმ, 31, 03/11/2009.

¹⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განაჩენი საქმეზე N221-20, 2020 წლის 28 მაისი. პარაგრაფები 8-9.

¹⁵ იხ. სქოლიო 11 supra, პარაგრაფი II-23.

¹⁶ გიორგი თუმანიშვილი, სისხლის სამართლის პროცესი: მოგადი ნაწილის მიმოხილვა (იურისტების სამყაროს გამოცემლობა 2014) 200.

ცესო კოდექსისგან განსხვავებულ მტკიცებულებებს სისხლის სამართლის პროცესში მტკიცებულებითი მნიშვნელობა ეგრეთ წოდებული *numerus clauses*-ის პრინციპით ვერ მიენიჭება.¹⁷ მტკიცებულება შესაძლებელია არსებობდეს ჩვენების, ნივთიერი მტკიცებულების ან/და დოკუმენტის სახით,¹⁸ მაგრამ განსხვავებულია მათი შინაარსი და მატერიალური გამოხატულება (მაგალითად, ეს შეიძლება იყო ფოტოსურათი, კომპიუტერული ფაილი, აუდიო/ვიდეო ფირი, კვალი, საგანი, ნივთი).¹⁹

მართალია, მტკიცებულებათა კლასიფიკაციასთან მიმართებით ერთიანი პოზიცია არ არსებობს,²⁰ თუმცა, მოპოვების საშუალებების, წყაროს, წარმომავლობის, მნიშვნელობისა და საქმესთან, მტკიცების საგანთან შემხებლობის მიხედვით, შეგვიძლია პირობითად გამოვყოთ – გამამტყუნებელი და გამამართლებელი; პიროვნული და ნივთიერი; პირველადი და წარმოებული; პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულებები.²¹ მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი მტკიცებულებათა კლასიფიკაციას არ ახდენს და არც პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულებების გამიჯვნის შესაძლებლობას იძლევა. სწორედ ამიტომ ამ საკითხზე მსჯელობისას განსაკუთრებით საყურადღებოა თეორიულ დონეზე და პრაქტიკაში გამოთქმული მოსაზრებები და გაკეთებული განმარტებები.

როგორც პროცესუალურ ლიტერატურაში მიუთითებენ, პირდაპირ და არაპირდაპირ მტკიცებულებებს შორის გამიჯვნა ხდება იმის მიხედვით, თუ რა კავშირი აქვთ მათ მტკიცების საგანთან. კერძოდ, მტკიცებულება, რომლის პირველწყაროც პირდაპირ და უშუალოდ მიუთითებს მტკიცების საგანს მიკუთვნებულ გარემოებებზე და ამტკიცებს ან უარყოფს მთავარ ფაქტებს ან მის რომელიმე ელემენტს, როგორიც შეიძლება იყოს დანაშაულებრივ ქმედებაში ბრალდებულის მონაწილეობა, მიიჩნევა პირდაპირი სახის მტკიცებულებად. პირდაპირი მტკიცებულების მაგალითებად შეგვიძლია დავასახელოთ: დაზარალებულის ჩვენება, დანაშაულის თვითმხილველი მოწმის ჩვენება, ქუჩის სათვალთვალო კამერის ჩანაწერი, სადაც აშკარად ჩანს, თუ როგორ ესვრის ბრალდებული ცეცხლსასროლ იარაღს დანაშაულის მსხვერპლს და სხვა. ამისგან განსხვავებით, ირიბი მტკიცებულება მტკიცების საგანთან ან

¹⁷ *ibid*, 206.

¹⁸ ცალკე უნდა გამოიყოს პრეიუდიცია, რომელსაც სასამართლო გამოკვლევის გარეშე იღებს მტკიცებულებად, მუხლი 73, საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“. 9 ოქტომბერი, 2009. სსმ, 31, 03/11/2009.

¹⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/2/579 „საქართველოს მოქალაქე მაია რობაქიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 31 ივლისი. პარაგრაფი II-10.

²⁰ ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესის ზოგადი ნაწილი (მესამე გამოცემა, მერიდიანის გამოცემა 2015) 258-261.

²¹ ჯემალ გახოკიძე, მიხეილ მამნიაშვილი და ირაკლი გაბისონია, საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი (ზოგადი ნაწილი) (იურისტების სამყაროს გამოცემა 2013) 84.

მის რომელიმე ელემენტთან პირდაპირ და უშუალო კავშირში არ არის, იგი არ ახდენს მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი გარემოებების დაზუსტებას, თუმცა, ირიბი მტკიცებულება სხვა მტკიცებულებებთან და ფაქტების განხილვასთან ერთად შეიძლება იძლეოდეს საქმესთან დაკავშირებულ არსებით გარემოებებზე მნიშვნელოვანი დასკვნების გამოტანის საშუალებას.²² ირიბი მტკიცებულების მაგალითია სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა, რომლითაც შესაძლებელია დაზიანების არსებობის, რაოდენობის, მისი სიმძიმისა და ლოკალიზაციის დადგენა, თუმცა, შეუძლებელია იმის დადგენა, თუ ვინ მიაყენა, ან როდის და რა ვითარებაში მიიღო დაზარალებულმა ექსპერტიზის დასკვნაში მითითებული დაზიანება. აღნიშნული დასკვნით შეუძლებელია იმის მტკიცება, რომ მსხვერპლს დაზიანებები კონკრეტულმა პირმა მიაყენა.²³ საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ არაპირდაპირ მტკიცებულებად ჩათვალა, ასევე, ბრალდებულის სიმამრის სახლიდან დანაშაულის საგნის (მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის) ამოღების ფაქტი, რადგან სასამართლოს განმარტებით, აღნიშნული მტკიცებულებით, ისევე როგორც საქმეში არსებული არც ერთი სხვა მტკიცებულებით, პირდაპირ და უშუალოდ არ დგინდებოდა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (ქურდობის) შემადგენლობის სავალდებულო ნიშნები, კერძოდ, ის, თუ რა გარემოებებში და ვინ დაეუფლა საქონელს მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით.²⁴

პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულებები იდენტურად განიმარტება ამერიკის შეერთებული შტატების სამართალშიც. აშშ-ს სამეცნიერო დოქტრინასა და პრეცედენტულ სამართალში დამკვიდრებული მიდგომის თანახმად, პირდაპირი მტკიცებულება (*direct evidence*) განიმარტება, როგორც მტკიცებულება, რომელიც ეყრდნობა პირის ცოდნას ან დაკვირვებას, რომლის დადასტურების შემთხვევაშიც ფაქტი დგინდება ყოველგვარი პრეზუმფციის ან ვარაუდის გარეშე.²⁵ პირდაპირი მტკიცებულება ადასტუ-

²² ლავრენტი მაღლაკელიძე და გიორგი თუმანიშვილი, „არაპირდაპირი (ირიბი) მტკიცებულებების მნიშვნელობა ქართული და საერთაშორისო სისხლის სამართლის პროცესის მიხედვით“ (2017) 1 (53) 17 მართლმსაჯულება და კანონი 32; ავტორთა კოლექტივი, რევამ გოგშელიძე (რედ.), სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის ცალკეული ინსტიტუტები (მეორე გამოცემა, სამართლის გამომცემლობა 2009) 399; ავტორთა კოლექტივი, *supra* სქოლიო 21, 259-261.

²³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N1043აპ-22, 2022 წლის 10 ნოემბერი. პარაგრაფი 9; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N105აპ-22, 2022 წლის 27 ივნისი. პარაგრაფი 5.11; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N493აპ-21, 2021 წლის 8 ნოემბერი. პარაგრაფი 10; განჩინება საქმეზე N287აპ-20, 2021 წლის 27 სექტემბერი. პარაგრაფი 10.

²⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა სისხლის სამართლის საქმეებზე (2014 წლის II ნახევარი – 2016 წელი) საქართველოს უზენაესი სასამართლო, პრაქტიკის შესწავლისა და განზოგადების განყოფილება (2018) 108.

²⁵ Henry Campbell Black, M. A, *Black's Law Dictionary, Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern* (West Publishing 1968) 546.

რებს საქმისათვის არსებითი მნიშვნელობის გარემოებების არსებობას ან არარსებობას.²⁶ მაგალითად, მკვლელობის საქმეში პირდაპირ მტკიცებულებად ჩაითვლება მოწმის ჩვენება, რომელმაც დაინახა, თუ როგორ დაარტყა ბრალდებულმა დანა დაზარალებულს. ნაწარმოები მტკიცებულება (*circumstantial evidence*), რომელსაც ზოგჯერ არაპირდაპირ მტკიცებულებაც (*indirect evidence*) მოიხსენიებენ, არის ისეთი მტკიცებულება, რომელიც ძირითად ფაქტთან კავშირს შუალედური ფაქტების მეშვეობით ადგენს. მტკიცებულებას ნაწარმოები/არაპირდაპირი ჰქვია, რადგან იგი გამომდინარეობს ფაქტებს შორის კავშირის ვარაუდების დაშვებიდან.²⁷ არაპირდაპირი მტკიცებულების მაგალითად მოყვანილია ისეთი შემთხვევა, როდესაც პოლიციელი თავის ჩვენებაში გადმოსცემს, რომ მან პირი დააკავა ჩანთით, რომელშიც სპეციალური ამოსაცნობი ლაქებით მარკირებული ფული აღმოჩნდა.²⁸ აღსანიშნავია, რომ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოც (*International Criminal Court – ICC*) ანალოგიურად განმარტავს არაპირდაპირი მტკიცებულების ცნებას და ხაზს უსვამს მის მნიშვნელობას, ვინაიდან, კომპლექსურ საქმეებზე (მაგალითად, გენოციდის დანაშაულზე) მხოლოდ პირდაპირი მტკიცებულებებით სისხლისსამართლებრივი დევნა პრაქტიკულად შეუძლებელია.²⁹

ზემოაღნიშნული განმარტებები ცხადყოფს, რომ პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულებების მკაფიო გამიჯვნას და მათ სწორ კლასიფიკაციას არსებითი მნიშვნელობა აქვს. სწორედ მტკიცების საგანთან მათი შემხებლობა განაპირობებს ცალკეული დანაშაულის შემადგენლობის ცალკეული ნიშნ(ებ)ის არსებობა/ არარსებობას და, შესაბამისად, უშუალო გავლენას ახდენს პირის დამნაშავედ ან უდანაშაულოდ ცნობაზე. ეს კი პირდაპირ კავშირშია უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან, რომლის უპირველესი მოთხოვნაც არის, რომ მსჯავრდებულს არ შეერაცხოს დანაშაული მანამ, სანამ მტკიცებულებების საკმარისი და დამაჯერებელი ერთობლიობით არ დადასტურდება დანაშაულის თითოეული ელემენტის არსებობა მის ქმედებაში.³⁰ საბოლოოდ კი აისახება საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებაზე,

²⁶ Yancey v. State, 65 So. 3d 452, 2009; Ramos v. State, 478 SW 2d 102, 1972; Frank Brown v. State, 72 S.W.2d 269, 1934; Lee Beason v. The State, 67 S.W. 96, 1902.

²⁷ People v. Smith, 177 Cal.App.4th 1478, 2009; People v. Rivera, 109 Cal.App.4th 1241, 135 Cal.Rptr.2d 682, 2003.

²⁸ Jefferson L. Ingram, Criminal Evidence (10th edition, Routledge 2009) 25.

²⁹ Judgment of the International Criminal Court ICC-02/05-01/09-73 "Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir", 3 February 2010. პარაგრაფი 33; Situation of the International Criminal Court in the Democratic Republic of Congo in the Case of the Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06, 14 March 2012. პარაგრაფი 57.

³⁰ იმავე გარანტიას შეიცავს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-5 მუხლის მე-3 ნაწილი, რომლის შესაბამისად, „მტკიცებულების შეფასების დროს წარმოშობილი ეჭვი, რომელიც არ დადასტურდება კანონით დადგენილი წესით, უნდა გადაწყდეს ბრალდებულის (მსჯავრდებულის) სასარგებლოდ“.

რომელიც გულისხმობს სასამართლოს მიერ პირის მსჯავრდებას მხოლოდ უტყუარი და საკმარისი მტკიცებულებების საფუძველზე. სამართალიანი სასამართლოს უფლების ძირითადი არსია სისხლის სამართლის ბრალდებას დაქვემდებარებული ნებისმიერი პირის მიმართ განხორციელებული სისხლის სამართალწარმოება მთლიანობაში, იყოს სამართალიანი და სათანადო გარანტიებით აღჭურვილი.³¹ ადამიანის ამ ფუნდამენტური უფლების არსი თავისთავად გულისხმობს სასამართლოს მიერ პირის მსჯავრდებას უტყუარი და საკმარისი მტკიცებულებების საფუძველზე.³²

IV. მტკიცებულების შეფასების წესი

სისხლის სამართალწარმოების პროცესში მტკიცებულებათა შეფასება გასდევს საქმისწარმოების ყველა ეტაპს.³³ მტკიცებულებათა უშუალოდ და ზეპირად გამოკვლევის პრინციპის თანახმად, სასამართლო განხილვაზე მხოლოდ ისეთი მტკიცებულებების გამოყენებაა დასაშვები, რომლებიც მხარეების მიერ ზეპირად და უშუალოდ იქნა გამოკვლეული.³⁴ იმავე გარანტიას შეიცავს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლიც, რომელიც ადგენს, რომ, როგორც წესი, მანამ, სანამ ბრალდებულს მსჯავრი დაედება, მის წინააღმდეგ არსებული ნებისმიერი მტკიცებულება წარდგენილი და გამოკვლეული უნდა იყოს მისი ან მისივე დამცველის მეშვეობით (ამ წესიდან არსებობს გამონაკლისებიც).³⁵

მტკიცებულების უშუალოდ და ზეპირად გამოკვლევის ზოგადი პრინციპის გარდა, აღსანიშნავია, რომ მხარის მიერ წარდგენილი ყველა მტკიცებულება ფასდება ერთნაირი სავალდებულო სტანდარტით, ერთობლივად სამი კრიტერიუმის მიხედვით. ესენია: სისხლის სამართლის საქმესთან მტკიცებულების რელევანტურობა (საქმესთან შემხებლობა), უტყუარობა (სარწმუნო-

³¹ Judgment of the European Court of Human Rights N926/05 “Taxquet v. Belgium”[GC] 16 November 2010. პარაგრაფი 84; Judgment of the European Court of Human Rights N9154/10 “Schatschaschwili v. Germany”[GC], 15 December 2015. პარაგრაფი 101; Judgment of the European Court of Human Rights N50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 “Ibrahim and Others v. The United Kingdom”[GC] 13 September 2016. პარაგრაფი 250; Judgment of the European Court of Human Rights N29714/18 “Pirtskhalava and Tsaadze v. Georgia”, 23 March 2023. პარაგრაფები 50-54.

³² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება N1090აპ-22, 2023 წლის 25 იანვარი.

³³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/1/650,699 „საქართველოს მოქალაქეები – ნადია ხურციძე და დიმიტრი ლომიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 27 იანვარი. პარაგრაფი II-41.

³⁴ მუხლი 14, საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“. 9 ოქტომბერი, 2009. სსმ, 31, 03/11/2009.

³⁵ Council on Europe, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a Fair Trial (criminal limb) (2022) 94.

ნობა) და დასაშვებობა (კანონიერება).³⁶ სისხლის სამართლის პროცესში მოქმედებს მტკიცებულებათა თავისუფალი შეფასების პრინციპი. აღნიშნული პრინციპის თანახმად, არც ერთ მტკიცებულებას არ აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა და პროცესის მონაწილე სუბიექტის მიერ ცალკეული მტკიცებულებისათვის მინიჭებული მნიშვნელობა მტკიცებულების შეფასების სხვა სუბიექტისთვის მბოჭავი და სავალდებულო ხასიათის არ არის. ძირითადი კრიტერიუმები, რომელთა მიხედვითაც სასამართლომ ცალკეული მტკიცებულების შეფასებისას უნდა იხელმძღვანელოს, არის შემდეგი: მტკიცებულებას მოცემულ საქმეში აქვს თუ არა შეხება მტკიცების საგანთან, მასში სწორად არის თუ არა ასახული საქმისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე ფაქტობრივი გარემოება, სანდოა თუ არა ის წყარო, საიდანაც მიღებულია მტკიცებულება და, ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, რამდენად რელევანტურია მტკიცებულება მისი უტყუარობის თვალსაზრისით.³⁷

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მტკიცებითი სამართლით მტკიცებულებათა მყარი იერარქია და იერარქიის განსაზღვრის წინასწარ დადგენილი კრიტერიუმები გათვალისწინებული არ არის. მტკიცებულების წონა მატულობს იმის მიხედვით, თუ მტკიცების საგანში შემავალ რამდენად არსებით/ძირითად/მთავარ საკითხს ეხება იგი და როგორი სიზუსტით, დამაჯერებლობით ამტკიცებს ან უარყოფს მას.³⁸ ამის ერთ-ერთი ნათელი მაგალითია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე, „მერაბიშვილი საქართველოს წინააღმდეგ“, რომელშიც ევროსასამართლომ განმცხადებლის მონათხრობი ციხიდან სავარაუდოდ გაყვანის ეპიზოდთან დაკავშირებით სანდოდ და დამაჯერებლად მიიჩნია სწორედ იმაზე დაყრდნობით, რომ „განმცხადებელმა შეძლო მოვლენათა თანმიმდევრული და ზუსტი გახსენება, დრო, როცა მოხდა აღნიშნული შემთხვევა, პიროვნებები, რომლებიც ჩართულნი იყვნენ მასში, სხვადასხვა განმასხვავებელი დეტალი, რომელიც უკავშირდება განმცხადებლის ციხიდან გვიან ღამით გაყვანას ციხიდან გაყვანის ფაქტზე [...]”.³⁹ პირის მიერ მომხდარის შესახებ თანმიმდევრულად და დამაჯერებლად გადმოცემა, როგორც მოწმის ჩვენების სანდოობის შეფასების კრიტერიუმი, აქტიურად გამოიყენება საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაშიც.⁴⁰ ამდენად, მტკიცებულებ-

³⁶ მუხლი 82, ნაწილი 1, საქართველოს კანონი, „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“. 9 ოქტომბერი, 2009. სსმ, 31, 03/11/2009.

³⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება N626აპ.-17, 2018 წლის 29 მარტი. პარაგრაფი 3.

³⁸ ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით (ამერიკის იურისტთა ასოციაცია 2015) 288, 295.

³⁹ Judgment of the European Court of Human Rights N72508/13 “Merabishvili v. Georgia”, 14 June 2016. პარაგრაფი 104.

⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N896აპ.-22, 2022 წლის 16 დეკემბერი. პარაგრაფი 5.5; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სის-

ბის მტკიცებულებითი ძალა განსხვავდება სისხლის სამართლის ცალკეული საქმის ფაქტობრივი გარემოებების მიხედვით. რაც შეეხება მტკიცებულების შემფასებელ სუბიექტს, მტკიცებულებებს სრული მასშტაბით მხოლოდ სასამართლო აფასებს.⁴¹ აქვე, ერთმანეთისაგან უნდა გაიმიჯნოს წინასასამართლო და საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე მოსამართლის შეფასების კრიტერიუმები მტკიცებულებებთან მიმართებაში. წინასასამართლო სხდომაზე მოსამართლის მიერ მტკიცებულებათა შეფასება შეზღუდულია მხოლოდ მათი დასაშვებობის საკითხის განხილვით და პროცესის ამ ეტაპზე მტკიცებულებები ზედაპირულად, ფორმალური თვალსაზრისით ფასდება.⁴² ამისგან განსხვავებით, საქმის არსებითი განხილვის დროს მტკიცებულებების სრული გამოკვლევა ხდება.⁴³ ამასთან, ზოგადი წესის თანახმად, საქმის არსებითად განმხილველ მოსამართლეს უფლება არ აქვს მიიღოს გადაწყვეტილება მტკიცებულებათა დასაშვებობის თაობაზე, რადგან ამ საკითხს წყვეტს წინასასამართლო სხდომის მოსამართლე. თუმცა, ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ საქმის არსებითად განმხილველი მოსამართლე შეზღუდულია წინასასამართლო სხდომის მოსამართლის გადაწყვეტილებით, არამედ ის, როგორც გამამართლებელი, ისე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის დროს, აფასებს ყველა მტკიცებულებას და მხოლოდ ამის შემდეგ იღებს საპროცესო გადაწყვეტილებას, რა დროსაც მოსამართლე უფლებამოსილია განაჩენში იმსჯელოს იმის შესახებ, თუ რომელ მტკიცებულებას იზიარებს და რომელს – არა.⁴⁴ ნებისმიერ შემთხვევაში, მტკიცებულების სანდოობის შეფასება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, გარემოებების სრული და ყოველმხრივი შესწავლის შედეგად, სისხლის სამართლის საქმის განმხილველი სასამართლოს ფუნქციაა.⁴⁵ კანონი სწორედ მოსამართლეს ანიჭებს გადამწყვეტ როლს მტკიცებულებების შეფასების პროცესში.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით მტკიცებულებების დასაშვებობის და შეფასების წესი დადგენილი არ არის. სტრასბურგის სასამართლოს განმარტებით, ხსენებული საკითხები უპირველესად ეროვნული კანონმდებლობის რეგულირების საგანია.⁴⁶ მტკიცებულების შეფასებისას ევროსასამართლოს ეროვნულ სასამართლოებთან მიმართებით სუბსიდი-

ხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N521აპ-22, 2022 წლის 19 ოქტომბერი. პარაგრაფი 4.7.

⁴¹ ავტორთა კოლექტივი, *supra* სქოლიო 38, 288.

⁴² გახოკიძე, მამნიაშვილი და გაბისონია, *supra* სქოლიო 21, 263.

⁴³ ქეთევან ჩომახაშვილი და სხვა, მტკიცებულებები სისხლის სამართლის პროცესში (ფონდი „ღია საზოგადოება საქართველო“ 2016) 131.

⁴⁴ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განჩინება საქმეზე N1გ/1614-16წ, 2016 წლის 20 ოქტომბერი.

⁴⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება საქმეზე N468აპ-22, 2022 წლის 1 ნოემბერი. პარაგრაფი 20.

⁴⁶ Judgment of the European Court of Human Rights N19867/12 “Moreira Ferreira v. Portugal” (no. 2) [GC], 11 July 2017. პარაგრაფი 83.

არული როლი აქვს და, მისი კომპეტენციების გათვალისწინებით, ფაქტების დამდგენი პირველი ინსტანციის სასამართლოს ფუნქციებს არ ითავსებს.⁴⁷ ამდენად, ევროსასამართლოს არ ევალება კონკრეტული სახის მტკიცებულების დასაშვებობაზე, თუნდაც ეროვნული კანონმდებლობის დარღვევით უკანონოდ მოპოვებულ მტკიცებულებაზე ან განმცხადებლის დამნაშავეობა/უდანაშაულობაზე მსჯელობა.⁴⁸ საკითხი, რომელსაც სტრასბურგის სასამართლო კონვენციის მე-6 მუხლით წარდგენილ საჩივრებთან დაკავშირებით აფასებს, არის, თუ რამდენად სამართლიანი იყო სამართალწარმოება მთლიანობაში და რამდენად იყო დაცული დაცვის უფლებები. სამართალწარმოების სამართლიანობის შეფასებისას, ევროსასამართლო სხვა გარემოებებთან ერთად ითვალისწინებს: მიეცა თუ არა მომჩივანს შესაძლებლობა - ედავა მტკიცებულებების ავთენტურობაზე, შეწინააღმდეგებოდა ამ მტკიცებულებების გამოყენებას. როგორია მტკიცებულებათა ხარისხი, გარემოებები, რომლებშიც მტკიცებულებები იქნა მოპოვებული და რამდენად ბადებს ეჭვს ეს გარემოებები მტკიცებულებების ნამდვილობასა და სარწმუნოებასთან დაკავშირებით. პრეცედენტულ სამართალში დამკვიდრებული ზოგადი სტანდარტის მიხედვით, იმ შემთხვევებში, როდესაც მტკიცებულება საკმაოდ წონიანია და არ არსებობს მისი არასარწმუნოდ მიჩნევის რისკი, დამატებითი მტკიცებულებების წარდგენის ნაკლები აუცილებლობა არსებობს. სამართალწარმოების სამართლიანობის განსაზღვრისას, ასევე, მხედველობაში მიიღება კონკრეტული დანაშაულის გამოძიებისა და დასჯის საჯარო ინტერესი. იგი უნდა გახდეს კერძო ინტერესის საპირწონე, რომელიც მოითხოვს, რომ მტკიცებულებები პირის წინააღმდეგ შეგროვდეს კანონიერად.⁴⁹ მაგალითად, ე.წ. როსტომაშვილის ჯგუფის საქმეები, რომლებშიც განმცხადებლების ძირითადი მოთხოვნა „ჩადებული“ მტკიცებულებების (ცალკეულ შემთხვევებში ნარკოტიკული საშუალების, ცეცხლსასროლი იარაღის) საფუძველზე მათ მსჯავრდებას და ამით კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევას შეეხებოდა.⁵⁰ ევროსასამართლომ ამ საქმეებშიც გაავრცელა

⁴⁷ Judgment of the European Court of Human Rights N27602/95 “ÜlküEkinçi v. Turkey”, 16 July 2022. პარაგრაფი 142; Judgment of the European Court of Human Rights N28883/95 “McKerr v. The United Kingdom”, 4 April 2000.

⁴⁸ Judgment of the European Court of Human Rights N7215/10 “Prade v. Germany”, 3 March 2016. პარაგრაფი 33.

⁴⁹ Judgment of the European Court of Human Rights N4378/02 “Bykov v. Russia” [GC] 10 March 2009. პარაგრაფი 90; Judgment of the European Court of Human Rights N44787/98 “P.G. and J.H. v. the United Kingdom”, 25 September 2001. პარაგრაფი 76; Judgment of the European Court of Human Rights N5935/02 “Heglas v. the Czech Republic”, 01 March 2007. პარაგრაფები 89-92.

⁵⁰ Judgment of the European Court of Human Rights N21074/09 “Bakradze v. Georgia”, 10 December 2020; Judgment of the European Court of Human Rights N6739/11 “Bokhonko v. Georgia”, 22 January 2021; Judgment of the European Court of Human Rights N57255/10 “Kalandia v. Georgia”, 22 April 2021; Judgment of the European Court of Human Rights N36416/06 “Kobiashvili v. Georgia”, 14 June 2019; Judgment of the European Court of Human Rights N30364/09 “Megrelishvili v. Georgia”, 07 May 2020;

მისი პრეცედენტული სამართლით დადგენილი პრინციპები და შეაფასა არა იზოლირებულად, ცალკე აღებული სადავო მტკიცებულების დასაშვებობა, დაუშვებლობა, არამედ მთლიანად სამართალწარმოების სამართლიანობა. შესაბამისად, როდესაც განმცხადებელი ევროპული სასამართლოს წინაშე წარადგენს პრეტენზიას მის მიმართ სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევის თაობაზე, სასამართლო სწავლობს არა კონკრეტული მტკიცებულების დასაშვებობას, არამედ ზემოაღნიშნულ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით მთლიანი სამართალწარმოების სამართლიანობას.

მეორე საკითხია, როდესაც ევროპული სასამართლო საქმეში არსებულ მტკიცებულებებს აფასებს საჩივარში დაყენებული მოთხოვნის საფუძვლიანობის დასადგენად. უფრო კონკრეტულად, სტრასბურგის სასამართლოში საჩივრის გაგზავნისას, განმცხადებელმა საჩივარს თან უნდა დაურთოს დოკუმენტები (მტკიცებულებები), რომლებიც მნიშვნელოვანია კონვენციის დარღვევის შესახებ მისი საქმის განხილვისას, იქნება ეს – ოქმები, მოწმეთა ჩვენებები, სამედიცინო ცნობები თუ სხვა.⁵¹ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, განმცხადებელმა ევროსასამართლოს უნდა აჩვენოს, რომ მას კონვენციით გარანტირებული უფლება მართლაც დაერღვა. წარსადგენი მტკიცებულებების სახეები განსხვავდება თავად სადავო შემთხვევის მიხედვით. აღსანიშნავია, რომ *Affirmanti incumbit probatio* პრინციპი (ვინც ჩივის, იმან უნდა ამტკიცოს) უპირობო არ არის და, გამონაკლის შემთხვევაში, მაგალითად, ისეთ საქმეებში, სადაც პირი არის პოლიციის ან მსგავსი ორგანოების კონტროლის ქვეშ და საკითხი მთლიანად ან ნაწილობრივ ხელისუფლების ექსკლუზიურ კომპეტენციაშია, მტკიცების ტვირთი ეკისრება სახელმწიფოს. მან უნდა წარადგინოს სათანადო მტკიცებულებებით გამყარებული დამაკმაყოფილებელი და დამაჯერებელი ახსნა-განმარტება, რომელიც მსხვერპლის მიერ წარმოდგენილ მოვლენებს გააქარწყლებს.⁵² ზოგადი წესის თანახმად, სტრასბურგის სასამართლო მოითხოვს, რომ მის წინაშე წარდგენილი პრეტენზიები სათანადო მტკიცებულებებით გამყარდეს. ამ მტკიცებულებების შეფასებისას სასამართლო იყენებს „გონივრულ ეჭვს მიღმა“ მტკიცების სტანდარტს, თუმცა, იქვე დასძენს, რომ ასეთი მტკიცება შესაძლებელია გამომდინარეობდეს საკმაოდ ძლიერი, მკაფიო და შეთანხმებული დასკვნების ან მსგავსი უტყუარი ვარაუდებიდან.⁵³ ხაზგასასმელია თავად ევროსასა-

Judgment of the European Court of Human Rights N43854/12 “Shubitidze v. Georgia”, 17 June 2021; Judgment of the European Court of Human Rights N41674/10 “Tlashadze and Kakashvili v. Georgia”, 25 March 2021; Judgment of the European Court of Human Rights N42371/08 “Tortladze v. Georgia”, 18 June 2021.

⁵¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, „ცნობარი საჩივრის ფორმის მსურველთათვის“ (2022) 12 <https://echr.coe.int/Documents/Application_Notes_KAT.pdf> [15.04.2023].

⁵² Judgment of the European Court of Human Rights N23380/09 “Bouyid v. Belgium” [GC] 28 September 2015. პარაგრაფები 83-84.

⁵³ Council on Europe, “Guide on Article 3 of the European Convention on Human Rights, Prohibition of torture” (2022) 12.

მართლოს მითითება იმის თაობაზე, რომ ეს სტანდარტი არ არის ეროვნულ სამართლებრივ სისტემაში არსებული სტანდარტის ანალოგიური და სასამართლოს მიზანი არასდროს ყოფილა ესარგებლა ეროვნული სამართლებრივი სისტემის მიდგომით, რომელიც იყენებს იმავე სტანდარტს.⁵⁴

სასამართლოს პრაქტიკაში არაერთი საქმეა, სადაც ევროსასამართლომ სწორედ მტკიცებულებების არასაკმარისობის გამო კონვენციის კონკრეტული მუხლის დარღვევა არ დაადგინა. მაგალითად, უახლეს გადაწყვეტილებაში საქმეზე, „მაჩალიკაშვილი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ“ ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ საქმეში არსებული მტკიცებულებები არ იყო საკმარისი კონვენციის მე-2 (სიცოცხლის უფლება) მუხლის არსებითი ნაწილის დარღვევის დასადგენად, ხოლო იმავე მიზეზით – მტკიცებულებების არასაკმარისობის გამო, ევროსასამართლომ საჩივარი მე-3 მუხლის არსებითი ნაწილის დარღვევის თაობაზე არსებითად განსახილველად არ მიიღო.⁵⁵

ეროვნული კანონმდებლობით და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკით დადგენილი სტანდარტები ადასტურებს, რომ მტკიცებულების მტკიცებულებითი ძალა/წონა დამოკიდებულია იმაზე, თუ საქმისათვის რამდენად არსებით, ძირითად და მთავარ ფაქტს ეხება და რამდენად დამაჯერებლად ადასტურებს ან უარყოფს მას. აღნიშნული მსჯელობა პირდაპირ და არაპირდაპირ მტკიცებულებებზე რომ გადმოვიტანოთ, მათი განმარტებიდან გამომდინარე, ვინაიდან პირდაპირი მტკიცებულება უშუალოდ ეხება მტკიცების საგანსა და მის შემადგენელ ელემენტებს, ზოგადი წესის მიხედვით, მას უფრო მეტი მტკიცებულებითი ძალა ექნება. პირობითად, მკვლელობის საქმეზე თვითმხილველი მოწმის ჩვენებას, თუ როგორ დაინახა ბრალდებულის მიერ მსხვერპლის მიმართულებით ცეცხლსასროლი იარაღის გასროლის ფაქტი (პირდაპირი მტკიცებულება), უფრო მეტი მტკიცებულებითი წონა ექნება, ვიდრე ბრალდებულის საცხოვრებელი ბინიდან ჩხრეკის შედეგად ცეცხლსასროლი იარაღის ამოღებას (არაპირდაპირი მტკიცებულება). რა თქმა უნდა, არც პირდაპირ და არც არაპირდაპირ მტკიცებულებას არ აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა. გარდა ამისა, საქმეები განსხვავდება და არც მოცემული მსჯელობისგან საპირისპიროა გამორიცხული.⁵⁶ თუმცა, ეჭვს არ იწვევს ის გარემოება, რომ, რაც მეტად წონიანი და სანდოა მტკიცებულება, მით უფრო ნაკლებია მისი სხვა მტკიცებულებებით გამყარების საჭიროება.

⁵⁴ Judgment of the European Court of Human Rights N39630/09 “El-Masri v. “The Former Yugoslav Republic of Macedonia” [GC] 13 December 2012. პარაგრაფი 151.

⁵⁵ Judgment of the European Court of Human Rights N32245/19 “Machalikashvili and Others v. Georgia”, 19 January 2023. პარაგრაფები 106, 113; Judgment of the European Court of Human Rights N15762/10 “Cadiroğlu v. Turkey”, 03 September 2013. პარაგრაფი 27.

⁵⁶ საპირისპირო მაგალითი მოცემულია ავტორთა კოლექტივი, *supra* სქოლიო 38, 295.

V. გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტის არსი და ფუნქციური დატვირთვა

გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტი მტკიცებულებითი სტანდარტის უმაღლესი საფეხურია, რომელიც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სისხლის სამართლის პროცესში. მისი მნიშვნელობა რამდენიმე სხვადასხვა და, ამავდროულად, ერთმანეთთან დაკავშირებულ ჭრილში შეიძლება განვიხილოთ. მისი, როგორც საპროცესო უფლების, ძირითადი მიზანია სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპების უზრუნველყოფა, როგორიცაა – პიროვნების დაცვა სახელმწიფოს თვითნებობისაგან და ადამიანის ღირსების დაცვა სამართალწარმოების პროცესში.⁵⁷

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, გონივრულ ეჭვს მიღმა მტკიცებულებითი სტანდარტი უზრუნველყოფს საყოველთაოდ აღიარებული უდანაშაულობის პრეზუმფციის (*in dubio pro reo*) პრინციპის დაცვას, არსებითად ამცირებს უსამართლო და დაუსაბუთებელი გამამტყუნებელი განაჩენის საფრთხეს, მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში ხელს უწყობს შეცდომის დაშვების საფრთხის თავიდან აცილებას“ და იმდენად, რამდენადაც გამორიცხავს პირისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებას ეჭვების ან/და ვარაუდების საფუძველზე, ხელს უწყობს/ამცირებს სისხლის სამართლის საქმეზე მართლმსაჯულებისადმი საზოგადოების ნდობის ჩამოყალიბებას. გონივრულ ეჭვს მიღმა ტესტი არის ერთგვარი გარანტორი თავისუფალი დემოკრატიული საზოგადოების თითოეული წევრისთვის, რომელთაც იციან ადამიანის თავისუფლების ფასი, აქტიურად იღვწიან ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად. მათთვის, როგორც თავისუფალ საზოგადოებაში მცხოვრები პირებისთვის, არსებითად მნიშვნელოვანია იმის რწმენა და სამართლებრივი გარანტია, რომ სახელმწიფო მსჯავრდებულად არ ცნობს პირს, თუკი სამართლიანი სასამართლო პროცესის შედეგად, ყველაზე მაღალი დამაჯერებლობით (სიზუსტით) არ დარწმუნდება პირის ბრალეულობაში. გარდა ამისა, ეს მტკიცებულებითი სტანდარტი დანაშაულებრივი ფაქტების დამდგენი სასამართლოსთვის არის სახელმძღვანელო კრიტერიუმი იმისათვის, რომ მან სამართლიანად გადაჭრას სამხილებს შორის არსებული კონფლიქტები, სათანადოდ აწონოს მტკიცებულებები და ამ პროცესში წარმოშობილი ყოველგვარი გონივრული ეჭვი გადაწყვიტოს ბრალდებულის უდანაშაულობის, მისი თავისუფლების სასარგებლოდ.⁵⁸ საგულისხმოა, რომ, ვინაიდან განაჩენის გამოტანა ხდება წარსულში მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით, განაჩენის დასადგენად ვითარების აღდგენა ან/და ბრალდებულის დამნაშავეობის დადასტურება აბსოლუტური, მათემატიკური სიზუსტით არ

⁵⁷ ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი (პეტიტის გამომცემლობა 2013) 485.

⁵⁸ იხ. სქოლიო 11 supra, პარაგრაფები II-41-45.

მოითხოვება. იგივე მიდგომა აქვს საქართველოს უზენაეს სასამართლოს, მაგალითად, მოწმის ჩვენების სანდოობისა და რელევანტურობის შემოწმებისას. სასამართლოს განმარტებით, მოწმისგან იმის მოთხოვნა, რომ სრული სიზუსტით აღიდგინოს და გადმოსცეს იმ შემთხვევის ყველა დეტალი, რომლის შემსწრე ან უშუალო მონაწილეც თავად იყო, შეუძლებელი და არაგონივრულია, მომხდარიდან გასული დროის მიუხედავად.⁵⁹ იმის გათვალისწინებით, რომ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისას პირის დამნაშავეობის თაობაზე გამორიცხული უნდა იყოს არა ნებისმიერი, არამედ მხოლოდ გონივრული ეჭვი, ლოგიკურად ჩნდება შეკითხვა, თუ რა შეიძლება ჩაითვალოს ამგვარ ეჭვად. გონივრულია ისეთი ეჭვი, რომელიც ეფუძნება საღ აზრს, ლოგიკას, მსჯელობას, გამოცდილებას, მეცნიერულ კვლევას და რომელიც ყველა მტკიცებულების ყურადღებით აწონის შემდეგ გაუჩნდებოდა ჩვეულებრივ საღად მოაზროვნე ადამიანს. ამგვარი ეჭვი შესაძლოა გაჩნდეს მტკიცებულების არსებობის, არასაკმარისი მტკიცებულების ან მტკიცებულების შინაარსის საფუძველზე. ეჭვი გონივრულად არ ჩაითვლება, თუ ის ეფუძნება მხოლოდ უბრალო ვარაუდებს, ალბათობას, სპეკულაციას ან/და წინათგრძნობას.⁶⁰ გონივრულ ეჭვს მიღმა მტკიცებულებათა ერთობლიობა უნდა იყოს იმდენად დამაჯერებელი, რომ გონიერმა ადამიანმა შეძლოს მასზე დაყრდნობა და მის მიხედვით მოქმედება. ამდენად, სასამართლო ვალდებულია გააქარწყლოს საქმის გადაწყვეტისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე საკითხებთან და, რაც მთავარია, პირის ბრალეულობასთან მიმართებით წარმოშობილი ყოველგვარი გონივრული ეჭვი. გარდა ამისა, საქართველოს კონსტიტუცია 31-ე მუხლის მე-7 პუნქტით ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად ადგენს, რომ მხოლოდ უტყუარი მტკიცებულებები შეიძლება გახდეს პირის დამნაშავედ ცნობის საფუძველი. თავის მხრივ, „უტყუარობის კონსტიტუციური სტანდარტი მოიცავს არა მხოლოდ საეჭვო მტკიცებულების დაუშვებლობის მითითებას – უნდა გამოირიცხოს ეჭვი მტკიცებულების გაყალბების ან არსებითი ნიშან-თვისებების დაკარგვის შესახებ, არამედ ასევე მოთხოვნას, რომ საქმისთვის მნიშვნელოვანი ფაქტისა თუ გარემოების დადასტურება მხოლოდ სანდო წყაროდან მიღებული და ჯეროვნად შემოწმებული ინფორმაციის საფუძველზე მოხდეს“.⁶¹ გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით ბრალდების დადასტურების ვალდებულება პროკურორს ეკისრება არა მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციითა და საპროცესო კანონმდებლობით, არამედ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციითაც, რაც ასევე განმტკიცებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლით, კერძოდ, საყოველთაოდ

⁵⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N626აპ.-17, 2018 წლის 29 მარტი. პარაგრაფი 9.

⁶⁰ სახელმძღვანელო წინადადებები სისხლის სამართლის საქმეზე განაჩენის ფორმის, მისი დასაბუთებულობისა და ტექსტის სტილისტიკური გამართულობის თაობაზე (საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამოცემა 2015) 51.

⁶¹ იხ. სქოლიო 11 supra, პარაგრაფი II-7.

აღიარებულია, რომ არ შეიძლება სასამართლომ პირი ცნოს დამნაშავედ, თუ მის ბრალეულობაში ეჭვის შეტანაა შესაძლებელი.⁶²

ამერიკის შეერთებული შტატების სამართლით, სისხლის სამართლის საქმეში პირის დამნაშავედ ცნობისთვის მოითხოვება მტკიცების უმაღლესი დონე – გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტი (*proof beyond a reasonable doubt*), რომლითაც პირისათვის ბრალად წარდგენილი დანაშაულის შემადგენელი თითოეული ელემენტი უნდა დასტურდებოდეს. მტკიცების აღნიშნული ტესტი პირდაპირ კავშირშია აშშ-ს კონსტიტუციის მე-5 შესწორებასთან, რომელიც, სხვა არაერთ უფლებასთან ერთად, ასევე, მოიცავს სამართლიანი სასამართლოს უფლებას, განამტკიცებს თვითინკრიმინაციისგან დაცვის პრივილეგიას და ბრალდების მხარისგან მოითხოვს ისეთი მტკიცებულებების წარდგენას, რომელიც გონივრულ ეჭვს მიღმა დაადასტურებს პირის დამნაშავეობას.⁶³ ხაზგასასმელია, რომ აქაც საუბარია არა ნებისმიერ, არამედ მხოლოდ გონივრულ ეჭვზე. გონივრულ ეჭვს მიღმა მტკიცებით სტანდარტს, ასევე, არსებითი მნიშვნელობა აქვს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებისადმი საზოგადოების ნდობის გამყარებისა და ბრალდებულის უდანაშაულობის პრინციპის დაცვის უზრუნველსაყოფად.⁶⁴ აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ყველა იურისდიქციაში საქმის არსებითად განმხილველ მოსამართლეს არ მოეთხოვება ნაფიცის მსაჯულებისთვის გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტის დეტალური განმარტება, თუმცა, სადაც ამის საჭიროება არსებობს, აუცილებელია, მოსამართლემ ინსტრუქციის მიცემისას სათანადოდ განუმარტოს ხსენებული მტკიცებითი სტანდარტის კონცეფცია. ეს განმარტება იმგვარად უნდა გაკეთდეს, რომ ნაფიცმა მსაჯულებმა არ მოახდინონ პირის მსჯავრდება, თუკი ბრალდების მხარე ვერ წარადგენს საკმარის მტკიცებულებებს.⁶⁵ ეროვნული კანონმდებლობით და აშშ-ის სამართლით გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტის გაგება ერთმანეთის მსგავსია, რაც აიხსნება იმით, რომ ქართული სისხლის სამართლის პროცესი ანგლო-ამერიკულ სამართალს ეფუძნება.

⁶² Judgment of the European Court of Human Rights N10590/83 “Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain”, 06 December 1988. პარაგრაფი 77; Judgment of the European Court of Human Rights N58442/00 “Lavents v. Latvia”, 28 November 2002. პარაგრაფი 125; Judgment of the European Court of Human Rights N35450/04 “Melich and Beck v. the Czech Republic”, 24 July 2008. პარაგრაფი 49.

⁶³ The Constitution of the United States, amendment V.

⁶⁴ In re Winship, 397 U.S. 358, 1970; Clark v. Arizona, 548 U.S. 735, 2006; Ring v. Arizona, 536 U.S. 584, 2002.

⁶⁵ Sandstorm v. Montana, 442 U.S. 510, 523, 1979; Arizona v. Fulminante, 499 U.S. 279, 291, 1991.

1. გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად საჭირო მტკიცებულებების საკმარისობა

როგორც აღინიშნა, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად საჭირო მტკიცებულებების არც რაოდენობას და არც სახეს არ გაწერს. ეს შეიძლება გამართლებულად ჩაითვალოს მტკიცებულების თავისუფალი შეფასების პრინციპის, შეჯიბრებითი მოდელის და ფორმალური მტკიცების პროცესის თავიდან აცილების უზრუნველსაყოფად. ნებისმიერ შემთხვევაში, ცხადია, როგორც კონსტიტუციური, აგრეთვე ორდინალური კანონმდებლის მიზანი – ბრალდებულის მსჯავრდება მოხდეს მხოლოდ გონივრულ ეჭვს მიღმა არსებული, ერთმანეთთან შეთანხმებული, აშკარა და დამაჯერებელი, უტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე. მტკიცებულებათა ერთობლიობა შეთანხმებულად ჩაითვლება, თუკი ისინი ავსებენ ერთმანეთს, მათ შორის რაიმე არსებითი ხასიათის წინააღმდეგობა და მათში გონივრული ეჭვის შეტანის საფუძველი არ არსებობს.⁶⁶ რაც შეეხება მტკიცებულებათა საკმარისობას, მას რაოდენობრივი მაჩვენებელი არ გააჩნია. არ არის დადგენილი (და ეს გამართლებულიცაა), თუ რამდენი მტკიცებულება უნდა იყოს წარმოდგენილი პირის დამნაშავედ ცნობისათვის. მტკიცებულებათა საკმარისობა გულისხმობს ისეთი რაოდენობის მტკიცებულებების შეგროვებას, რომლებიც აუცილებელია დანაშაულის ყველა გარემოების დადგენისა და საქმის განხილვა-გადაწყვეტისას დასაბუთებული გადაწყვეტილების მისაღებად.

2. საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკა ხსენებულ საკითხთან დაკავშირებით

საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის შესწავლით დასტურდება, რომ ეროვნული სასამართლოები პირის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად ბრალდების მხარის მიერ მინიმუმ ორი პირდაპირი მტკიცებულების წარდგენას მოითხოვენ. ამის მაგალითად (სხვა არაერთ საქმესთან ერთად) შეიძლება დასახელდეს თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის №1/493-13 განაჩენი, რომელშიც სასამართლომ, საქართველოს სსსკ-ის 82-ე მუხლიდან გამომდინარე, შემდეგი განმარტება გააკეთა: „ეჭვის გამომრიცხავ შეთანხმებულ მტკიცებულებათა ერთობლიობაში იგულისხმება სულ მცირე, ორი პირდაპირი ხასიათის მტკიცებულების არსებობა, რომლებიც სრულ თანხვედრაში იქნება ერთმანეთთან და მოგვცემს დანაშაულის შემადგენლობის ყველა ნიშნის დადასტურების შესაძლებლობას“.⁶⁷ ანალოგიური განმარტება გაა-

⁶⁶ იხ. სქოლიო 62 supra, 52.

⁶⁷ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის განაჩენი საქმეზე №1/493-13, 2013 წლის 1 აგვისტო.

კეთა თბილისის საქალაქო სასამართლომ №1/5400-14 განაჩენში და მიუთითა, რომ „გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტი, სულ მცირე, ორი პირდაპირი მტკიცებულების არსებობას გულისხმობს (დანაშაულის შემადგენლობის ყველა ნიშანზე ცალ-ცალკე), რომლებიც ნეიტრალურ და გონივრულად მოაზროვნე პირს დაარწმუნებს ბრალდებულის მიერ ბრალად შერაცხული ქმედების ჩადენაში“.⁶⁸ იგივე პოზიცია აქვს დაფიქსირებული ზუგდიდის რაიონულ სასამართლოს 2022 წლის 8 თებერვლის განაჩენში, სადაც პირის დამნაშავედ ცნობისათვის საჭირო მტკიცებულებათა ერთობლიობაში, დასაბუთებულობის მაღალი სტანდარტიდან გამომდინარე, მოითხოვს, სულ მცირე, ორი პირდაპირი მტკიცებულების არსებობას. აღნიშნული განაჩენი სააპელაციო და საკასაციო წესით გასაჩივრების შემდეგ დარჩა უცვლელი, რაც იმას ნიშნავს, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლოს მსჯელობა ზემდგომმა სასამართლოებმაც გაიზიარეს. კერძოდ, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატამ მხოლოდ ერთი პირდაპირი მტკიცებულება წარდგენილ ბრალდებებში პირის დამნაშავედ ცნობისათვის საკმარისად არ ჩათვალა და გამამართლებელი განაჩენი ძალაში დატოვა.⁶⁹ ეს არ ყოფილა ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც უზენაესმა სასამართლომ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად საკმარის მტკიცებულებათა ერთობლიობად, სულ ცოტა, ორი პირდაპირი მტკიცებულების არსებობა მოითხოვა და მხოლოდ ერთი პირდაპირი მტკიცებულების არსებობა საკმარისად არ მიიჩნია.⁷⁰ მართალია, უზენაესი სასამართლო არ ახდენს პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულების კლასიფიცირებას, თუმცა, კონკრეტულ საქმეში/საქმეებში განვითარებული მსჯელობიდან გამომდინარე, შეიძლება ამგვარი დასკვნის გამოტანა. მაგალითად, №784აპ-21 განჩინებაში, ოჯახში ძალადობის საქმეზე, საკასაციო სასამართლომ მიუთითა, რომ სადავო შემთხვევაში არ არსებობდა, სულ ცოტა, ორი პირდაპირი მტკიცებულება, რომლებიც დაზარალებულის მიერ ფიზიკური ტკივილის განცდას დაადასტურებდა.⁷¹ შესაბამისად, სასამართლომ დაზარალებულის

⁶⁸ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის განაჩენი საქმეზე №1/5400-14, 2015 წლის 2 მარტი.

⁶⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე №599აპ-22, 2022 წლის 29 სექტემბერი; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე №1199აპ-22, 2023 წლის 18 იანვარი.

⁷⁰ მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება /განჩინება საქმეზე №251აპ-16, 2016 წლის 26 ივლისი; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე №475აპ-18, 2019 წლის 17 იანვარი.

⁷¹ ფიზიკური ტკივილის განცდა, რასაც არ მოჰყოლია ამ კოდექსის 117-ე, 118-ე ან 120-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი, არის საქართველოს სსკ-ის 1261-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (ოჯახში ძალადობის) ობიექტური შემადგენლობის ერთ-ერთი ნიშანი – მართლსაწინააღმდეგო შედეგი; მზია ლეკვეიშვილი, გოჩა მამულაშვილი, ნონა თოდუა, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი (წიგნი I) (მე-7 გამოცემა, მერიდიანის გამომცემლობა 2019) 170.

მიმართ ჩადენილი ფიზიკური ძალადობით გამოწვეულ ტკივილთან მიმართებით საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებები – სასწრაფო-სამედიცინო დახმარების ექიმის მიერ გამოძიებისთვის მიწოდებული ინფორმაცია, ბრალდებულის მიმართ შედგენილი შემაკავებელი ორდერი და შემაკავებელი ორდერის ოქმი – პირდაპირ მტკიცებულებებად არ მიიჩნია და გამამართლებელი განაჩენი უცვლელი დატოვა.⁷² ერთი შეხედვით, უზენაესი სასამართლო გამამტყუნებელი განაჩენის დასადგენად მოითხოვს, რომ პირისთვის ბრალად წარდგენილი დანაშაულის შემადგენლობის თითოეული ელემენტი, სულ ცოტა, ორი პირდაპირი მტკიცებულებით დადასტურდეს და არათუ არაპირდაპირ მტკიცებულებათა ერთობლიობას, არამედ მხოლოდ ერთი პირდაპირი მტკიცებულების არსებობასაც კი არ მიიჩნევს საკმარისად. თუმცა, განსაკუთრებით ბოლოდროინდელ გადაწყვეტილებებში, ვხვდებით ისეთ განჩინება/განაჩენებს, რომლებშიც უზენაესი სასამართლო თავადვე ემიჯნება, სულ ცოტა, ორი პირდაპირი მტკიცებულების სტანდარტს. ამის თვალსაჩინო მაგალითია უკვე ხსენებული ოჯახში ძალადობის საქმეები. თუკი სასამართლო პირობითად, №784აპ-21 განჩინებაში სიტყვა-სიტყვით უთითებს, რომ მოქმედი კანონმდებლობა გამამტყუნებელი განაჩენის დასადგენად ერთნაირ მტკიცებით სტანდარტს ადგენს დანაშაულის კატეგორიის მიუხედავად, №1323აპ-22 განაჩენში „გონივრულ ეჭვს მიღმა“ სტანდარტს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მსგავსად განმარტავს⁷³ და დაზარალებულის ჩვენების (პირდაპირი მტკიცებულება) არარსებობის პირობებში, არაპირდაპირ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით სააპელაციო სასამართლოს გამამართლებელ განაჩენს ცვლის გამამტყუნებელი განაჩენით.⁷⁴ ოჯახში ძალადობის კატეგორიის საქმეები არ არის გამონაკლისი შემთხვევა, როდესაც უზენაესმა სასამართლომ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად, სულ მცირე, ორი პირდაპირი მტკიცებულების არსებობა არ მოითხოვა. №541აპ-22 განჩინებაში საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ „[...]მოქმედი კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს რომელი სახისა და რა რაოდენობის მტკიცებულებების არსებობის შემთხვევაში დაიშვება გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენა. მით უფრო, არ ადგენს, რომ გამამტყუნებელი განაჩენი უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ პირდაპირი ხასიათის მამხი-

⁷² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე №784აპ-21, 2021 წლის 3 დეკემბერი; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N47აპ-23, 2023 წლის 23 მარტი.

⁷³ „გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით“ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ხელმძღვანელობს მტკიცებულებათა შეფასებისას და განმარტავს, რომ აღნიშნული სტანდარტი უნდა გამომდინარეობდეს საკმაოდ მყარ, ზუსტ და თანმხვედრ ფაქტებზე დამყარებული ვარაუდიდან ან მსგავსი უტყუარი ფაქტების პრეზუმფიციიდან. Judgment of the European Court of Human Rights N27602/95 “Ülkü Ekinci v. Turkey”, 16 July 2002. პარაგრაფი 142; Judgment of the European Court of Human Rights N19634/07 “Dvalishvili v. Georgia”, 18 March 2013. პარაგრაფი 18.

⁷⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განაჩენი №1323აპ-22, 2023 წლის 28 თებერვალი.

ლებელ მტკიცებულებებს [...]”.⁷⁵ მართლაც, ხსენებულ საქმეში მტკიცების საგანი – მსჯავრდებულის მიერ ყაჩაღობის შემადგენლობის განხორციელება – სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისთვის საშიში ძალადობის გამოყენების მუქარით თავდასხმა და თანხის გადაცემის მოთხოვნის წაყენება (სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზანი) დასტურდებოდა მხოლოდ ერთი პირდაპირი მტკიცებულებით – დაზარალებულის ჩვენებით. საქმეში არსებული სხვა მტკიცებულებები – მოწმეთა ჩვენებები და შემთხვევის ადგილის გარე პერიმეტრის ამსახველი ვიდეოჩანაწერი – ადასტურებდა მტკიცების საგნის მხოლოდ გვერდით გარემოებებს, კერძოდ, ბრალდებულის შემთხვევის ადგილზე ყოფნას და დაზარალებულსა და მსჯავრდებულს შორის კონფლიქტის (ფიზიკური დაპირისპირების) ფაქტს. ხოლო, სასამართლოს პოზიციით, ბრალდების მხარის მიერ სხვა შესაძლო დამატებითი მტკიცებულებების მოპოვებას ხელი შეუშალა თავად მსჯავრდებულის შემდგომმა ქცევამ. როგორც ამ განჩინების ანალიზით იკვეთება, სასამართლომ გამამტყუნებელი განაჩენი დააფუძნა ერთი პირდაპირი და სხვა არაპირდაპირი მტკიცებულებების ერთობლიობას. ანალოგიური განმარტება გააკეთა უზენაესმა სასამართლომ N951აპ-21 განჩინებაში, სადაც სასამართლო არ დაეთანხმა კასატორის (მსჯავრდებულის ინტერესების დამცველი ადვოკატის) პოზიციას, რომ განაჩენი უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ პირდაპირი ხასიათის მტკიცებულებებს და ამ საქმეშიც გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულებების ერთობლიობა საკმარისად მიიჩნია.⁷⁶

VI. პრობლემების იდენტიფიცირება და მათი გადაჭრის გზები

პირის წინააღმდეგ მართლმსაჯულების ღონისძიებების, მათ შორის, ადეკვატური სტანდარტების შესაბამისად სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება ორგანულ კავშირშია სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპთან და მის შემადგენელ კომპონენტებთან – უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან, საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებასთან. თავის მხრივ, სამართლიანი სასამართლოს უფლება არაერთი პროცესუალური გარანტიისაგან შედგება, რომელთა მიზანიც კონკრეტულ საქმეზე სამართლიანი და კანონიერი გადაწყვეტილების მიღების უზრუნველყოფაა.⁷⁷

⁷⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N541აპ-22, 2022 წლის 9 აგვისტო. პარაგრაფი 20.

⁷⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე N951აპ-21, 2022 წლის 18 მაისი. პარაგრაფები 27-28.

⁷⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის – ევა გოცირიძის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2022 წლის 4 ნოემბრის N⁹³/11/1620 საოქმო ჩანაწერთან დაკავშირებით საქმეზე „ლაშა ჯანაშია და პაატა დანელია საქართველოს პარ-

უდანაშაულობის პრეზუმფცია მოქმედებს მთელი სამართალწარმოების განმავლობაში. იგი არის სისხლის სამართლის სახელმძღვანელო პრინციპი, რომელიც, სხვა გარემოებებთან ერთად, გულისხმობს, ყველას მოექცნენ იმ დაშვებით, რომ ის უდანაშაულოა მანამ, ვიდრე ჯეროვანი პროცედურის გავლით სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით არ დამტკიცდება მისი დამნაშავეობა.⁷⁸ საქართველოს კონსტიტუცია და სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა კი ამგვარ ადეკვატურ სტანდარტად აწესებს უტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე, გონივრულ ეჭვს მიღმა ბრალდებულის დამნაშავეობის დადასტურებას. თითოეული გარანტიის არსი და დანიშნულება წინა თავებში უკვე განხილულია, რის გამოც ძირითადი ყურადღება გამახვილდება ამ საკითხებთან მიმართებით პრაქტიკაში არსებულ გამოწვევებზე.

საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკა, რომლითაც პირის დამნაშავედ ცნობისათვის, ნებისმიერ შემთხვევაში, მოითხოვებოდა, სულ ცოტა, ორი პირდაპირი მტკიცებულების არსებობა, ვფიქრობთ, პრობლემურია რამდენიმე თავლსაზრისით. პირველ რიგში, კიდევ ერთხელ უნდა აღინიშნოს, რომ მტკიცებულებათა საკმარისობას რაოდენობრივი მაჩვენებელი არ გააჩნია. ეს გამართლებულად უნდა ჩაითვალოს, რადგან შეუძლებელია, ყველა სისხლის სამართლის საქმეზე სწორხაზოვნად მოთხოვნილი იყოს, სულ მცირე, ორი პირდაპირი მტკიცებულების არსებობა. ასეთ შემთხვევაში, თითოეული საქმისათვის ინდივიდუალურად დამახასიათებელი განსაკუთრებული თავისებურებების გათვალისწინება ვერ მოხდება. უფრო მეტიც, შეიძლება კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგეს შეჯიბრებითობისა და მხარეთა თანასწორობის პრინციპების რეალიზება, ვინაიდან, თუკი პროკურატურას ეცოდინება, რომ მის მიერ, სულ მცირე, ორი პირდაპირი მტკიცებულების წარდგენა *a priori* გამოიწვევს პირის დამნაშავედ ცნობას, ეს მიიღებს ფორმალური პროცესის სახეს და დაცვის მხარის უფლებების განხორციელების შესაძლებლობა აღარ იარსებებს. ამდენად, გამამტყუნებელი განაჩენის დასადგომად საჭირო მტკიცებულებების რაოდენობრივი მაჩვენებლით შეზღუდვა ეწინააღმდეგება მოქმედი სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპებს. რაც შეეხება საქართველოს სასამართლოს, მისი პრაქტიკა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ვინაიდან იგი არის მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე მართლმსაჯულების განხორციელების უმაღლესი და საბოლოო ინსტანციის საკასაციო სასამართლო, ხოლო უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის სამართლებრივი შეფასება (ნორმის განმარტება) ყველა ინსტა-

ლამენტის წინააღმდეგ“. პარაგრაფი 5.

⁷⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N3/2/416 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 11 ივლისი. პარაგრაფი II-62.

ნციის საერთო სასამართლოებისათვის სავალდებულო ხასიათისაა.⁷⁹ ამ ფონზე კიდევ უფრო მეტ დატვირთვას იძენს უზენაესი სასამართლოს მიერ ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბება გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად საჭირო მტკიცებულებითი სტანდარტის შინაარსის სრულყოფილი გააზრებისა და სათანადო აღსრულებისთვის.⁸⁰ ზოგადად, „საერთო სასამართლოები, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, იღებენ საბოლოო გადაწყვეტილებას კანონის ნორმატიულ შინაარსთან, მის პრაქტიკულ გამოყენებასთან და, შესაბამისად, მის აღსრულებასთან დაკავშირებით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საერთო სასამართლოების მიერ გაკეთებულ განმარტებას აქვს დიდი მნიშვნელობა კანონის რეალური შინაარსის განსაზღვრისას“.⁸¹ ამის მიუხედავად, საქართველოს უზენაეს სასამართლოს ცალსახად არაერთგვაროვანი პრაქტიკა აქვს ისეთი არსებითი მნიშვნელობის საკითხთან დაკავშირებით, რომელიც პირდაპირ და უშუალოდ მიემართება პირის სამართლებრივ ბედს და წყვეტს მის პროცესუალურ სტატუსს, მისი დამნაშავეობისა თუ უდანაშაულობის საკითხს. ზემოდ განხილული რამდენიმე გადაწყვეტილების ანალიზიც კი საკმარისი აღმოჩნდა იმისთვის, რომ ერთ შემთხვევაში უზენაესი სასამართლო, სულ მცირე, ორი პირდაპირი მტკიცებულების არარსებობის გამო ადგენს ან/და უცვლელად ტოვებს გამამართლებელ განაჩენს, ხოლო მეორე შემთხვევაში ემიჯნება ამ მიდგომას და განმარტავს, რომ მოქმედი კანონმდებლობა არ მოითხოვს გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანას მხოლოდ პირდაპირი მტკიცებულებების საფუძველზე. ასეთ არსებითად განსხვავებულ და ურთიერთსაპირისპირო სტანდარტებს ვხვდებით, მათ შორის, ერთსა და იმავე წელს გამოტანილ განაჩენებში/განჩინებებში. უზენაესი სასამართლოს განმარტება სადავოა რამდენიმე ასპექტით. პირველ რიგში, ხაზგასასმელია, რომ ხსენებული სასამართლო „გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტს“ განმარტავს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული „გონივრულ ეჭვს მიღმა“ სტანდარტის მსგავსად. ეს მაშინ, როდესაც სტრასბურგის სასამართლო სახელდებით უთითებს, რომ, ერთი მხრივ, „გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტი“ გამოიყენება მის წინაშე წარდგენილი მტკიცებულებების შეფასებისას, და, მეორე მხრივ, ამ სტანდარტს აქვს ავტონომიური, კონვეციისეული მნიშვნელობა და იგი არ უნდა გაიგივდეს ევროპული კონვენციის ხელშემკვრელი სახელმწიფოების (მათ შორის, საქართველოს) ეროვნულ სამა-

⁷⁹ მუხლები 14 და 17, საქართველოს ორგანული კანონი „საერთო სასამართლოების შესახებ“. 4 დეკემბერი, 2009. სსმ, 41, 08/12/2009.

⁸⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/7/779 „საქართველოს მოქალაქე დავით მალანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2018 წლის 19 ოქტომბერი. პარაგრაფი II-44.

⁸¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/2/552 „სს „ლიბერთი ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 4 მარტი. პარაგრაფი II-16.

რთაღში არსებულ სტანდარტთან. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ევროსა-სამართლოს პრაქტიკით დადგენილი „გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტის“ სიტყვა-სიტყვით გადმოტანა ეროვნულ დონეზე არ არის გამართლებული და ამაზე თავად სტრასბურგის სასამართლოს განმარტებებიც მეტყველებს. გარდა ამისა, ნათლად არ იკითხება, რას ცნობს დასაშვებად უზენაესი სასამართლო, როდესაც მიუთითებს – „მოქმედი კანონმდებლობა [...] მით უფრო არ ადგენს, რომ განაჩენი უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ პირდაპირი ხასიათის მტკიცებულებებს“- იგულისხმება ერთი პირდაპირი და სხვა არაპირდაპირი მტკიცებულებების ერთობლიობა თუ საკმარისია მხოლოდ არაპირდაპირი მტკიცებულებების ერთობლიობაც (პირდაპირი მტკიცებულების გარეშე). მართალია, კანონმდებელი სიტყვა-სიტყვით, სახელდებით არ ადგენს, პირდაპირ მტკიცებულებას უნდა დაეფუძნოს გამამტყუნებელი განაჩენი, არაპირდაპირს, თუ ერთობლივად ორივე მათგანს, მაგრამ ეს ისე არ უნდა იქნეს გაგებული, რომ მხოლოდ არაპირდაპირი მტკიცებულებების საფუძველზე განაჩენის გამოტანა ყველა შემთხვევაში გამართლებულად შეიძლება ჩაითვალოს. პარალელი რომ გავავლოთ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 76-ე მუხლთან, საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის გადაწყვეტილებამდე, ხსენებულ ნორმაში არ გვხვებოდა რაიმე მითითება ან/და აკრძალვა ირიბი ჩვენების გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისათვის გამოყენების თაობაზე. საპროცესო კანონმდებლობა მხოლოდ შეიცავდა (და ახლაც შეიცავს) წინაპირობებს მის დასაშვებ მტკიცებულებად და საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე მის დასაშვებ მტკიცებულებად ცნობის შესახებ. ეს იმას ნიშნავს, რომ, იმდროინდელი რედაქციის თანახმად, თუკი ირიბი ჩვენება დააკმაყოფილებდა საპროცესო კოდექსის 76-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებით დადგენილ კრიტერიუმებს და არსებითი განხილვის ეტაპზე დასაშვებ მტკიცებულებად იქნებოდა ცნობილი, სავსებით შესაძლებელი იყო, საფუძველად დასდებოდა გამამტყუნებელ განაჩენს. საერთო სასამართლოების პრაქტიკაში ვხვდებით კიდევ ასეთ შემთხვევებს. მაგალითად, საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ გააუქმა ქვედა ინსტანციის სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი და იგი შეცვალა გამამართლებელი განაჩენით სწორედ იმის გამო, რომ განაჩენი მოწმის ირიბ ჩვენებას ეფუძნებოდა და, ირიბი ჩვენების გარდა, სხვა არც ერთი პირდაპირი მტკიცებულება არ ადასტურებდა ბრალდებულის მიერ დანაშაულის (დაჭრის) ჩადენას.⁸²

არ უნდა დაგვავიწყდეს ისიც, რომ გარკვეულ შემთხვევებში, ირიბი ჩვენება შეიძლება ადასტურებდეს მტკიცების საგანში შემავალ გარემოებებს და ამ თვალსაზრისით იყოს პირდაპირი მტკიცებულება. ამ ფაქტს თავად სა-

⁸² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება საქმეზე №14აპ-15, 2015 წლის 30 ივნისი.

ქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოც არ უარყოფს და აღნიშნავს, რომ ირიბი ჩვენება, როგორც ერთ-ერთი მტკიცებულება, შესაძლოა პირდაპირ მიუთითებდეს ბრალდებულის მიერ დანაშაულის ჩადენაზე ან იყოს ერთგვარი „დამხმარე“ ხასიათის და ადასტურებდეს გვერდით/შუალედურ ფაქტებს. მაგალითად: მოწმე, სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე, მოსამართლის წინაშე შეიძლება აძლევდეს ჩვენებას, რომ მასთან სავარაუდო ინციდენტის დღეს მივიდა დაზარალებული და უამბო, თუ როგორ დაარტყა მეუღლემ გაშლილი ხელი სახის არეში რამდენჯერმე ძლიერად. ხსენებულ მაგალითში საქმე გვაქვს მოწმის ირიბ ჩვენებასთან, ვინაიდან, იგი ეფუძნება სხვა პირის, ამ შემთხვევაში დაზარალებულის, მონაყოლს. თუმცა, იგი თავისი ხასიათით არის პირდაპირი მტკიცებულება, რადგან პირდაპირ და უშუალოდ ეხება მტკიცების საგანს – საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 1261 მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (ოჯახში ძალადობის) შემადგენლობას. ამის მიუხედავად, საკონსტიტუციო სასამართლომ მაინც არაკონსტიტუციურად მიიჩნია მოწმის ირიბი ჩვენება, როგორც ერთ-ერთი მტკიცებულება, თუნდაც სხვა მტკიცებულებებთან ერთობლიობაში საფუძვლად დასდებოდა გამამტყუნებელ განაჩენს. ამის ამოსავალი წერტილი კი გახდა სწორედ ირიბი ჩვენების ბუნება, მისი ნაკლები სანდოობა და შეუსაბამობა უტყუარობის კონსტიტუციურ პრინციპთან. ირიბი ჩვენების ერთგვარი ფორმაა, მაგალითად, პოლიციელის ჩვენება, რომელიც კონფიდენტის /ინფორმანტის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციას ეფუძნება.⁸³ საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, ირიბი ჩვენებების გამოყენება გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენისთვის „შეიძლება დასაშვები იყოს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, კანონით გათვალისწინებული მკაფიო წესისა და სათანადო კონსტიტუციური გარანტიების უზრუნველყოფის პირობებში და არა მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით განსაზღვრული ზოგადი წესით“.⁸⁴ ვინაიდან კოდექსში ამ მხრივ რაიმე ცვლილება ჯერ არ შესულა, დღეის მდგომარეობით, მოწმის ირიბი ჩვენების გამოყენება გამამტყუნებელი განაჩენის დასადგომად დაუშვებელია, განურჩევლად იმისა, ირიბი ჩვენება იქნება პირდაპირი თუ არაპირდაპირი ხასიათის მტკიცებულება. კიდევ ერთი გარემოება, რომელიც აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ, არის ის, რომ მოსამართლე მტკიცებულებებს აფასებს საკუთარი შინაგანი რწმენისა და კანონმდებლობით დადგენილი მოთხოვნების საფუძველზე, ანუ, გარკვეულწილად, მის სუბიექტურ მოსაზრებებზეც არის დამოკიდებული მტკიცებულების შეფასება, ისევე, როგორც მტკიცებულების დასაშვებობა/დაუშვებლობა. მართალია, მტკიცებულებების შეფასებისას სასამართლო/

⁸³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/2/1276 „გიორგი ქებურია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2020 წლის 25 დეკემბერი. პარაგრაფი II-44.

⁸⁴ იხ. სქოლიო 11 supra, პარაგრაფი II-52.

მოსამართლე კეთილსინდისიერად, მიუკერძოებლად, საკუთარი შინაგანი რწმენის საფუძველზე უნდა მოქმედებდეს, თუმცა, მხოლოდ ეს ვერ იქნება შეცდომისგან ან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებისგან დაცვის საკმარისი გარანტია.⁸⁵ მაგალითად, საპროცესო კოდექსის 82-ე მუხლი განსაზღვრავს მტკიცებულების შეფასების სამ კრიტერიუმს, მაგრამ მტკიცებულების ამ ელემენტებთან შესაბამისობას თავად მოსამართლე ადგენს. ასევე, მოსამართლე ახდენს მტკიცებულებების კლასიფიცირებას, მათ შორის, პირდაპირ ან არაპირდაპირ მტკიცებულებებად და განსაზღვრავს მათ საკმარისობას. იმისათვის, რომ პირის სამართლებრივი ბედი დამოკიდებული არ იყოს ცალკეული მოსამართლის პირად შეხედულებებზე და მაქსიმალურად დაზღვეული იყოს ეს რისკი, აუცილებელია საერთო სასამართლოების მხრიდან ჩამოყალიბდეს ერთგვაროვანი პრაქტიკა მტკიცებულებათა ერთობლიობასთან დაკავშირებით. დავეთანხმებით საქართველოს უზენაეს სასამართლოს, რომ მტკიცებულებათა საკმარისობის რაოდენობრივი მაჩვენებლით შემოსაზღვრა გაუმართლებელია. თუმცა, არ უნდა იყოს უგულებელყოფილი პირდაპირი მტკიცებულების მნიშვნელობა სისხლის სამართლის პროცესში. სახელმძღვანელო პრინციპების თანახმად, საქმის განმხილველი სასამართლოსთვის პირდაპირი მტკიცებულება უნდა გახდეს ძირითადი დასაყრდენი და ფოკუსირება სწორედ ასეთ მტკიცებულებაზე უნდა გაკეთდეს.⁸⁶ რა თქმა უნდა, მტკიცებულებათა თავისუფალი შეფასების პრინციპიდან გამომდინარე, არც პირდაპირ მტკიცებულებას გააჩნია წინასწარ დადგენილი ძალა და მისი შეფასებაც ისევე უნდა მოხდეს (თუ არა მეტი სიფრთხილით), როგორც საქმეში არსებული სხვა დანარჩენი მტკიცებულებებისა, თუმცა, გამამტყუნებელი განაჩენის მხოლოდ არაპირდაპირ მტკიცებულებებზე დაყრდნობამ შეიძლება, უმეტეს შემთხვევაში, მაინც დატოვოს მსჯავრდებულის უდანაშაულობის ეჭვი საზოგადოების თვალში, რადგან არაპირდაპირი მტკიცებულება პირდაპირ არ ეხება მტკიცების საგანს და ადასტურებს მხოლოდ ეგრეთ წოდებულ გვერდით მოვლენებს. ნებისმიერ შემთხვევაში, აუცილებელია საერთო სასამართლოების მიერ ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბება, სადაც მათი მხრიდან ცალსახად განიმარტება გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით მოთხოვნილი მტკიცებულებათა ერთობლიობის არსი და მას არ მიეცემა განსხვავებული ინტერპრეტაციის შესაძლებლობა, რადგან სასწორის მეორე პინაზე დევს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებები.

⁸⁵ იხ. სქოლიო 11 supra, პარაგრაფი II-11.

⁸⁶ იხ. სქოლიო 62 supra, 52.

VII. დასკვნა

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ სტატიაში დასმული პრობლემური საკითხები საკმაოდ კომპლექსურია და საერთო სასამართლოების მხრიდან განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს. საქართველოს კონსტიტუციით და საერთაშორისო სამართლებრივი აქტებით საყოველთაოდ აღიარებული უფლების – საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებისა და მისი შემადგენელი საპროცესო გარანტიების, განსაკუთრებით, უდანაშაულობის პრეზუმფციის უზრუნველსაყოფად, აუცილებელია პრაქტიკაში ჩამოყალიბდეს ერთგვაროვანი მიდგომა და სრულად იყოს გარანტირებული მხოლოდ უტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი პრინციპი. კიდევ ერთხელ ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ეს არ გულისხმობს რაიმე წინასწარი ფორმულის შემუშავებას, რომლის არსებობის დროსაც, ყველა შემთხვევაში გარანტირებული იქნება პირის დამნაშავედ ცნობა, არამედ განიმარტოს, ერთი მხრივ, შესაძლებელი/დასაშვებია თუ არა მხოლოდ არაპირდაპირი მტკიცებულებების საფუძველზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა და, ასეთის არსებობის შემთხვევაში, როგორ უნდა იქნეს დაბალანსებული რისკები.